Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów, cz. 1: Lata 1917–1939,
t. X, red. Stanisław Stępień, Wyd. Południowo-Wschodni Instytut
Naukowy w Przemyślu, Przemyśl 2020, ss. 360

W 2020 roku, nakładem Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu, ukazał się X tom dokumentów, przybliżających losy Polaków na Ukrainie w latach 1917–1939, liczący 360 stron. Praca jest efektem badań naukowych i kwerend w archiwach ukraińskich: Centralnym Państwowym Archiwum Wyższych Organów Władzy i Administracji Ukrainy w Kijowie, Państwowym Archiwum Organów Władzy i Administracji Ukrainy w Kijowie, Państwowym Archiwum Obwodu Czernihowskiego i Archiwum Zarządu Służby Bezpieczeństwa Ukrainy Obwodu Czernihowskiego. Wśród zgromadzonych dokumentów znajdują się też materiały pochodzące z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, obrazujących pracę polskich służb dyplomatycznych na Ukrainie Radzieckiej. Zdecydowano się też opublikować przedruki artykułów z ukazujących się w Kijowie i Charkowie gazet polskojęzycznych: „Żołnierza Rewolucji”, „Żołnierza Polskiego”, „Głosu Młodzieży”, „Głosu Komunistycznego” i „Sierpa”. Artykuły mają charakter propagandowy i antypolski, lecz przynoszą szereg istotnych informacji dotyczących losów tamtejszych Polaków.

Spośród opublikowanych dokumentów wysoką zawartość ma dokument nr 1 w tekście Leona Białkowskiego pt. *Archiwum Centralne w Kijowie*, zamieszczony w 1917 r. na łamach czasopisma „Muzeum Polskie”. Autor tekstu dokonuje charakterystyki zachowanych w Kijowie, cennych materiałów archiwalnych pochodzących z terenów przedrozbiorowej Rzeczypospolitej.

Z innych dokumentów na uwagę zasługują materiały potwierdzające stosowanie przez bolszewików wobec ludności polskiej zasady odpowiedzialności zbiorowej w 1919 r. Ze wszystkich archiwaliów najwięcej odnosi się do okresu po 1920 r., kiedy to Moskwa całkowicie podporządkowała sobie ziemie ukraińskie i wbrew ustaleniom traktatu nie zamierzała respektować praw narodowych zamieszkałych na tym terenie Polaków. Warto zauważyć, że wiele z edytowanych dokumentów przynosi wiedzę o indywidualnych losach tamtejszych Polaków. Na podstawie analizy materiałów, czytelnik może dowiedzieć się, jak absurdalne były często zarzuty stawiane Polakom.

Wszystkie publikowane w niniejszym tomie dokumenty powstały w języku rosyjskim lub ukraińskim. Wydawca, pragnąc uczynić je dostępnymi dla najszerszego grona odbiorców i czytelników, postanowił wydrukować je w polskim przekładzie. Takie rozwiązanie niewątpliwie jest korzystne dla polskich badaczy i historyków zainteresowanych losem Polaków na Ukrainie w okresie międzywojennym. Przy analizie opublikowanych dokumentów uwagę zwraca strona techniczna. Zarówno maszynopisy, jak i rękopisy pozostawiono w formie zbliżonej do oryginałów. W dokumentach znajdują się odsyłacze i przypisy informujące o zmianach w danym dokumencie poczynione przez samego twórcę, opis wyglądu dokumentu (kształt, kolor

i treść pieczętek) i krótkie notki biograficzne osób występujących w dokumentach, rozwinięcia i objaśnienia skrótów. Ponadto w publikowanym tekście umieszczono w nawiasach kwadratowych uzupełnienia albo rozwinięcia imion.

Na uwagę zasługuje także fakt, że w omawianym tomie został zamieszczony ukraińskojęzyczny spis publikowanych dokumentów. Wydawcy pragnęli w ten sposób wyjść naprzeciw oczekiwaniom ukraińskiego rynku wydawniczego oraz sprawić, aby z publikacji korzystali również ukraińscy badacze, ponieważ dzieje Polaków na Ukrainie to nie tylko polska historia, istotna z punktu widzenia trudnych losów państwa polskiego, ale to także ważny fragment historii ukraińskiej, odgrywający niebagatelną rolę w świadomości naukowców, jak i samego społeczeństwa ukraińskiego.

Na końcu książki znajduje się indeks osobowy, indeks miejscowości i wykaz wykorzystanej literatury. Z pewnością pomaga to czytelnikowi w ugruntowaniu wiedzy i umożliwia jej poszerzenie.

Bez wątpienia mamy tu do czynienia z publikacją, która broni się nie tylko mnogością opublikowanych dokumentów, ale przede wszystkim wartością naukową treści z nich płynących. Na pewno książkę tę warto przeczytać i mieć ją w swojej domowej bibliotece.

Tomasz Sumara

ORCID 0000-0003-4363-6800

DOI:10.30657/pha.33.2021.22

(Uniwersytet Rzeszowski)

e-mail:tomasz.sumara818@gmail.com